

Normalizacija rasizma z jezikom demokracije: primer Slovenske demokratske stranke

Abstract

Normalization of Racism through the Language of Democracy: the Case of the Slovenian Democratic Party

The article addresses the question of what kind of discursive strategies enable political parties the proliferation of racist and xenophobic ideas, in terms of a democratic society and within established politics. Theoretically, it is based on studies of racism, populism and the radical right. In the empirical part, elements of racism and (radical-right) populism in the discourse of the Slovenian Democratic Party (SDS) are analysed, with particular focus on the othering discourse. The discourse analysis includes interviews of party representatives and texts published on party's websites. The SDS discourse analysis shows that the party articulates social problems through the use of nationalist, nativist and essentialist arguments, and proliferates and normalizes xenophobic and racist ideas by reproducing minorities and political opponents as threats to the Slovenian culture, values and lifestyle, as well as threats to the party itself.

Keywords: racism, populism, radical right, political discourse, Internet, Slovenian Democratic Party

Ana Frank is a researcher at the Peace Institute in Ljubljana, where she is engaged in research projects addressing racism, discrimination, human rights and gender. Her research interests include also studies of Islam, orientalism, and europeanisation. (ana.frank@mirouni.institut.si)

Iztok Šori, PhD, is researcher at the Peace Institute in Ljubljana, where among other things he cooperates in research projects on contemporary populism in connection to racism and othering. (iztok.sori@mirouni-institut.si)

Povzetek

Članek obravnava vprašanje, kakšne diskurzivne strategije omogočajo političnim strankam širjenje rasističnih in ksenofobnih idej v razmerah parlamentarne demokracije in v etablirani politiki. Teoretsko avtorja izhajata iz študij rasizma, populizma in radikalne desnice. V empiričnem delu analizirata elemente rasizma in (radikalno desnega) populizma v diskurzu Slovenske demokratske stranke, pri čemer se osredinjata zlasti na diskurz poustvarjanja »drugega«. V analizo diskurza so vključeni intervjuji s predstavniki in predstavnicami stranke in besedila, ki jih je stranka objavila na svojih spletnih straneh. Analiza je pokazala, da stranka SDS družbene probleme artikulira skozi rabo nacionalističnih, nativističnih in esencialističnih argumentov ter širi in normalizira ksenofobne in rasistične ideje tako, da poustvarja manjšine in politične nasprotnike kot grožnjo slovenski kulturi, vrednotam in življenjskemu slogu ter stranki sami.

Ključne besede: rasizem, populizem, radikalna desnica, politični diskurz, internet, Slovenska demokratska stranka

Ana Frank je raziskovalka na Mirounem inštitutu v Ljubljani, kjer deluje v okviru raziskovalnih projektov, ki naslavljajo rasizem, diskriminacijo, človekove pravice in spol. Ukvarja se tudi s študijami islama, orientalizma in europeizacije. (ana.frank@mirouni.institut.si)

Iztok Šori je raziskovalec na Mirounem inštitutu v Ljubljani, kjer med drugim sodeluje pri raziskovalnih projektih, ki tematizirajo sodobni populizem v povezavi z rasizmom in ustvarjanjem »drugega«. (iztok.sori@mirouni-institut.si)

»Zagotovo med 180 in 200.000 glasov je Janković dobil od novih državljanov. /.../ Kako je Janković to dosegel oziroma kako so to ljudje iz ozadja njegove volilne kampanje to dosegli? Po moji oceni in informacijah /.../ je bilo mogoče opaziti: 1. množično udeležbo volivcev s tujim naglasom ali volivcev, ki sploh niso odprli ust, na volišča pa so prihajali v skupinah po 10 ali večjih, 2. udeležbo volivcev v športnih oblačilih (trenirkah), ki so imeli na roki s kemičnim svinčnikom napisano številko, ki jo morajo obkrožiti na glasovnici, 3. opazovalce udeležbe na voliščih, ki so v skupinicah po dva ali trije postavali pred ljubljanskimi volišči in stalno telefonirali; večina je govorila v srbskem jeziku.«

(Jankovića sta dvignila umetno ustvarjen strah in slovenska radodarnost z državljanstvi, zapis s spletne strani Slovenske demokratske stranke (Majer, 2011))

Rasizem in ksenofobija v političnem diskurzu etabliranih strank

V sodobnem kontekstu evropskih parlamentarnih demokracij zahteva obravnavanje rasizma, ksenofobije in diskriminacije nove pristope, saj so ti pojavi postali del političnega diskurza etabliranih političnih strank, četudi živimo v političnem sistemu, ki je v temeljnih dokumentih zavezan idejam demokracije in človekovih pravic. Najbolj je sicer opazen vzpon »nove« populistične radikalne desnice, ki jo poosebljajo (ali so jo poosebljali) Jörg Haider v Avstriji, Marine Le Pen v Franciji, Pim Fortuyn na Nizozemskem, Viktor Orbán na Madžarskem, brata Kaczyński na Poljskem in drugi. Analiza vsebine spletnih strani pa je pokazala, da so izključujoče diskurzivne strategije razen za radikalno desne stranke značilne tudi za desne in desnosredinske stranke (ideološko so to v glavnem nacionalistične in krščansko konservativne stranke) (cf. Pajnik idr., 2014b). Podobni so bili rezultati analize spletnega delovanja političnih strank v Sloveniji (cf. Frank idr., 2014). Če upoštevamo tudi rezultate politik, ki jih zagovarjajo in uveljavljajo levo usmerjene stranke, ugotovimo, da le-te rasizma in ksenofobije sicer ne izražajo tako glasno in artikulirano kot desne in skrajno desne stranke, vendar so tudi njihove politike rasistične in ksenofobne. Pri tem so zgovorni primeri več tisoč migrantk in migrantov, ki umirajo na evropskih mejah, in njihov zapostavljeni položaj v evropskih družbah, v Sloveniji pa predvsem položaj izbrisanih, gejev in lezbijk, romske, muslimanske in drugih manjšinskih skupnosti.

Izhajamo iz teze, da so od preteklih političnih praks sodobne diskurzivne strategije izključevanja drugačne predvsem zato, ker rasizem subtilno prenašajo in filtrirajo skozi jezik demokracije. Sklicujejo se na »človekove pravice«, »enakost«, »svobodo« in tudi »zdravorazumsko domoljubje«, hkrati pa označujejo tujce in tujke, migrante in migrantke, manjšine, ženske in vse »druge« in drugačne za nevarne, nesprejemljive, grozeče, neprimerne, skratka za »manjvredne« kategorije ljudi, ki si ne zaslužijo prostora v okviru tistega, kar je sprejeto oziroma skonstruirano kot norma/-lna družbena skupnost. Za Slovenijo sta od osamosvojitve naprej značilna dva okvira izražanja rasizma: debalkanizacija in retradicionalizacija (cf. Pajnik idr., 2013). Vzpostavljanje nove nacionalne države je bilo povezano s poskusi, da bi slovensko nacionalno identiteto očistili in ločili od vsega, kar je razumljeno kot balkansko, vključno s priseljenci iz te regije. Kot piše Rizman (1999: 158), gre za dolgo prisoten sindrom, nekakšno samoskonstruirano podobo Slovencev kot predstavnikov civilizirane Evrope: urbani in civilizirani Evropejci proti lenim, umazanim in primitivnim družbam Balkana. Z demokratizacijo so začele v politični prostor vstopati tudi skupine, ki so se zavemale za retradicionalizacijo slovenske družbe. Te so zagovarjale diskriminacijske politike v imenu demokracije in svobode govora (npr. zavze-manje za prepoved splava, diskriminacijo gejev in lezbijk, samskih žensk).

V članku se osredinjamo na vprašanje, kakšne diskurzivne strategije političnim strankam omogočajo širjenje in normalizacijo rasizma in ksenofobije v razmerah parlamentarne demokracije. Proces normalizacije rasizma analiziramo na primeru desnosredinske Slovenske demokratske stranke, ki je nedvomno del nacionalne in evropske etablirane politike, hkrati pa opazno

uporablja populistične strategije, s katerimi ustvarja sovražnike (predvsem so to leve politične elite in »drugi«, zatorej izraža antielitizem in neorasizem), obenem pa sebe postavlja v vlogo žrtve ter borke za demokracijo in človekove pravice. S kvalitativnimi metodami analize diskurza in okvirjanja bomo analizirali spletne članke in intervjuje s predstavniki in predstavnicami stranke. Zanima nas, kako stranka definira oziroma okvirja družbene probleme, koga ali kaj postavlja v vlogo odgovornega zanje, koga postavlja v vlogo žrtve, kakšna je ideološka podstat argumentov in kakšne rešitve ponuja. Pri tem se zlasti osredinjamo na diskurzivne strategije poustvarjanja »drugega«.

Kratka zgodovina Slovenske demokratske stranke

Slovenska demokratska stranka (SDS) je na slovenski politični sceni prisotna od začetkov države, doslej je sodelovala v štirih vladah, od katerih je dve vodila. Čeprav je bila leta 1989 ustanovljena pod imenom Socialdemokratska zveza Slovenije, kmalu preimenovana v Socialdemokrasko stranko Slovenije in bila do sredine devetdesetih let prejšnjega stoletja članica Socialistične internacionale, se v sedanji slovenski politični geografiji umešča med desnosedinske in konservativne stranke. Glede na to je nenavadno tudi ime Slovenska demokraskta stranka, ki ga je stranka prevzela leta 2003. Podobno transformativna kot zgodovina stranke je tudi pot njenega dolgoletnega voditelja Janeza Janše, ki ga je bilo doslej mogoče videti v vlogi funkcionarja Zveze socialistične mladine Slovenije, političnega disidenta, mirovnika, obrambnega ministra, predsednika vlade. Janša stranko vodi od leta 1993, kar je dlje kot katerikoli politik v Sloveniji. Tako kot v stranki uživa stabilno podporo v delu volilnega telesa, pri čemer ni nepomembno, da je stranka po članstvu največja v Sloveniji. Janševo podporno mrežo tvori tudi del civilne družbe ter posamezniki in posameznice, ki delujejo na področju visokega šolstva, kulture in gospodarstva. Značilna oblika delovanja podpornikov in podpornic so civilne pobude (od Odbora za varstvo človekovih pravic v osemdesetih letih 20. stoletja, do Zbora za republiko, Odbora 2014 in drugih), ki se postavljajo v bran Janezu Janši, pogosto z uličnimi demonstracijami, in legitimizirajo njegovo politiko.

Kot dokazujejo dogodki iz strankine zgodovine, SDS širi tudi rasistične in ksenofobne ideje. Že leta 1995 so predstavniki in predstavnice SDS (takrat SDSS) javno zagovarjali stališče, da bi bila potrebna revizija državljanstev, podeljenih po osamosvojitvi Slovenije (Rizman, 1999: 158). Pozneje se je strankina protipriseljska politika zgostila okrog boja proti izbrisanim, med drugim tako, da je kljub odločbi Ustavnega sodišča iz dne 8. februarja 1999, ki je v primeru izbrisa potrdilo kršenje človekovih pravic, neuspešno predlagala več referendumov o tem vprašanju, leta 2004 pa je dejansko uspela s svojo pobudo in prek referenduma preprečila uveljavitev zakona, ki bi popravil krivice, nastale z izbrisom. Janez Janša je v tistem času izbrisane povezoval z »agresijo jugoslovanske ljudske armade na Slovenijo« v času osamosvojitve, jih obtoževal, da hočejo prek odškodnin izkoristiti slovensko državo, levici pa očital, da se za njihove pravice zavzema zato, ker računa na njihove glasove na volitvah (Čuček, 2006). V stranki so sicer trdili, da niso proti izbrisanim, temveč da nasprotujejo le načinu reševanja tega vprašanja (vsak primer bi morali obravnavati »individualno«), a v času, ko so vodili vlado, ustrezne rešitve niso ponudili. Prav tako leta 2006 notranji minister Dragutin Mate (SDS) ni zaščitil romske družine Strojan, ki so jo sokrajani pregnali z njenega doma, temveč nasilni množici, ki je preprečevala njeno vrnitev domov, obljubil, da se Strojanoivi ne bodo več vrnili v ta zaselek (24ur, 2006). Omeniti velja tudi nasprotovanje strankinega lokalnega odbora v Ljubljani gradnji džamije, ki je ob zatrijevanju, da ima vsaka verska skupnost pravico do gradnje lastnih objektov, leta 2004 glasoval proti aktu, ki bi omogočil uresničitev te pravice. Zavzeli so se za referendum o lokaciji islamskega verskega in kulturnega centra, ker se niso strinjali z »lokacijo, vsebino in obsegom objekta« in se pri tem sklicevali tudi na razpoloženje ljudstva: »Velik kulturni center, kakršen je zdaj predviden z džamijo, bi gotovo nekako vznemiril avtohtono prebivalstvo do te

mere, da bi bil dosedanji pozitiven odnos do slovenskih muslimanov porušen.« (Bručan, 2004)

Zagovarjanje diskriminacije pri SDS ne temelji le na etničnih in verskih merilih, temveč zajema tudi diskriminacijo spolnih manjšin in seksizem. Leta 2001 je stranka na referendumu nasprotovala pravici samskih žensk do umetne oploditve z darovanim semenom, leta 2005 pa je poslanec Pavel Rupar za dve poslanki predlagal »obvezni zakonski pregled mednožja, da bi ugotovil, katerega spola sploh sta«, ker govorita »take grdobije« (Antić Gaber, 2006). Čeprav je leta 2005 vlada pod vodstvom SDS sprejela prvi zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti v Sloveniji, je stranka pozneje ostro nasprotovala izenačevanju pravic istospolnih parov z raznospolnimi ter med referendumsko kampanjo o Družinskem zakoniku leta 2012 homoseksualnost enačila z boleznijo. Opazno je, da je SDS zlasti prek referendumov večkrat pripomogla k temu, da je »volja ljudstva« prevladala nad človekovimi pravicami in ustavnimi zagotovili.

SDS se loteva tudi političnih nasprotnikov, saj predvsem leve stranke povezuje s privilegiranimi elitami in s »komunistično diktaturo« iz časov Jugoslavije. Ker naj bi levica oz. njene elite obvladovale vse državne podsisteme, stranka med svoje sovražnike šteje tudi nekatere državne in civilnodružbene institucije ter medije, ki so razumljeni kot ostanki prejšnjega (osovražene in korumpiranega) komunističnega režima, ki naj bi se sedimentiral v institucijah in družbenopolitičnih elitah samostojne slovenske države. Skozi

to prizmo stranka nenehno kritizira predstavnike in predstavnice sodstva, Komisijo za preprečevanje korupcije, Urad informacijskega pooblaščenca, medije ipd. V članku se lotevamo analize strankinega rasističnega in populističnega diskurza in strategije izključevanja osovražanih »drugih«.

Čeprav smo doslej omenili le primere izključevanja in diskriminacije pri stranki SDS, ne moremo spregledati dejstva, da podobna stališča zagovarjajo tudi druge desno usmerjene stranke, kakor tudi, da levo usmerjene stranke človekove pravice pogosto zagovarjajo zgolj na deklarativni ravni. Politični prostor je torej zaznamovan z aktivnim zagovarjanjem diskriminacije na eni strani in njenim dopuščanjem na drugi. Čeprav so od osamosvojitve naprej vlade vodile predvsem levo usmerjene stranke, se je vprašanje izbrisa začelo dejansko razreševati šele s sodbjo Evropskega sodišča za človekove pravice leta 2014. Številni Romi še danes nimajo dostopa do osnovnih dobrin, kot je voda. Muslimanska skupnost si za gradnjo džamije v Ljubljani prizadeva že od 60. let 20. stoletja, vendar je občina ustrezen prostorski akt sprejela šele leta 2008. Prav tako v začetku leta 2015 geji in lezbijke ne uživajo popolne enakopravnosti.

Slika 1: Janez Janša v Rovtnu ob 20. obletnici postavitve farne plošče in 70. obletnici domobranstva. (Foto: Arhiv Mladine)

Presečišča neorasizma, populizma in radikalne desnice

Rasizem je v Evropi – predvsem zaradi pobojev med 2. svetovno vojno – postal v političnem diskurzu deklarativno nesprejemljiv. Države so se v okviru Združenih narodov (ZN) in Evropske unije (EU), kakor tudi na državni ravni, zavezale k prepovedi izražanja rasizma in odpravi diskriminacije. Koncept rase so zavrgli tudi v različnih vejah znanosti, ki so ga prej velikokrat legitimirale (Baskar, 2004). Vendar rasistični diskurz in prakse izključevanja s tem niso zamrle. Kakor še zlasti od 80. let 20. stoletja naprej ugotavljajo raziskave, smo priča širjenju

družbenemu kontekstu prilagojenega rasizma, ki je pojem rase (biologije, narave) nadomestil s pojmom kulture (Balibar, 1991; Kuzmanič, 2002; Ule, 2005; Rener, 2008). Sodobni rasizem, ki ga Balibar po P. A. Taguieffu imenuje *diferencialistični rasizem*, največkrat pa je poimenovan kot neorasizem, (na prvi pogled) ne vzpostavlja superiornosti ene rase in inferiornosti druge, temveč predvideva »zgolj« škodljivost mešanja in odpravljanja meja med različnimi kulturami (etnijskimi ali narodi), nekompatibilnost življenjskih slogov, vrednot ipd., in na tej podlagi legitimizira izključevanje, nestrpnost in diskriminacijo (Balibar, 1991).

Asimilacija »drugih« je v tem kontekstu razumljena kot napredek, emancipacija in priznanje pravic večine. Diferencialistični rasizem pogosto deluje z utemeljevanjem, da npr. evropsko oz. zahodno kulturo in evropski način življenja ter evropske vrednote varuje pred drugimi kulturami, drugačnim načinom življenja in drugačnimi vrednotami (Balibar, 1991: 17–28). Sodobni rasistični diskurz tako prevzema subtilnejše, prodornejše in bolj difuzne oblike, celo do te mere, da je izražen kot »zanikanje rasizma« (Van Dijk, 1989). Predvsem ga zaznamuje diskurzivna praksa poustvarjanja »drugega«, ki temelji na številnih latentnih diskurzivnih pomenih, skozi katere se konstruirajo člani in nečlani posameznih skupin (Wodak, 2010: 1, 4). Zato Wodak (2010: 3) sodobni rasizem označi za *sinkretični rasizem* in ga razume kot »konstrukcijo 'razlik', ki so namenjene ideološki, politični in/ali praktični diskriminaciji na vseh ravneh družbe.« Neorasizem se na primer skriva za idejo psihologije množic, saj »tolerančni prag« navadnih ljudi naj ne bi mogel prenesti priseljevanja tujcev (Baskar, 2004: 146). Še več, zaradi vztrajanja pri svojih kulturah in posebnih zahtevah po priznanju njihovega načina življenja so ravno »drugi« tisti, ki naj bi povzročali neenako obravnavo in rasizem. Še zlasti pomembna pa je ugotovitev, da je neorasizem vključen v demokratični diskurz, saj se sklicuje na pravice do (varstva) razlik in drugačnosti, na človekove pravice, enakost, svobodo, demokracijo, evropske vrednote ipd. Ker se naštetih politični koncepti protislovno uporabljajo za opravičevanje izključujočih praks, jih moramo obravnavati kot prazne označevalce, ki se v diskurzivnem polju napolnijo z novimi pomeni (cf. Jalušič, 2009: 54). Ne moremo jih misliti neodvisno od njihovih specifičnih pogojev diskurzivne formacije in kontestacije znotraj političnih in institucionalnih diskurzov; le-ti namreč določajo prevladujoči referenčni okvir, ki vpliva na to, kako nekdo interpretira politične zadeve in ustavna načela (tj. kako jih okvirja).

Izražanje rasizma oziroma sovraštva do drugačnosti je najbolj značilno za stranke radikalne desnice. Sabrina Ramet (1999) je radikalno desnico v srednji in vzhodni Evropi definirala skozi organizirano nestrpnost, antidemokratska stališča (avtoritarizem, nasprotovanje demokratičnim procesom in institucijam), sovražen odnos do razuma (pedsodki, antiintelektualizem, obsedenost z zarotami) in retroizumljene tradicionalne vrednote. Upoštevajoč to definicijo je Rizman (1999: 170) za Slovenijo poudaril dva najmočnejša politična akterja: Janševe socialdemokrate (zdaj Slovenska demokratska stranka) in vladajočo hierarhijo Katoliške cerkve. Podobno Kuzmanič (2005) Janševo politiko zajame s konceptom »narodnjaštva«, ki ga definira kot politiko izključevanja, ksenofobije in rasističnega poustvarjanja »drugega«, značilno za slovenski in (post)jugoslovanski politični kontekst. Argumentira namreč, da v tem prostoru »narodnjaška populistična gibanja« dominirajo nad klasičnim nacionalizmom, saj njihov cilj ni nacija ali država, temveč ljudstvo. Zato smo lahko v 90. letih 20. stoletja v regiji opazovali vzpostavljanje »kvazi parlamentarnih demokracij«, ki niso ali ne delujejo po načelih državljanstva, enakosti pred zakonom in človekovih pravic. Produkt narodnjaštva je država, ki nenehno diskriminira, nadleguje, segregira, izloča, onemogoča, briše, sovraži in če je treba tudi ubija (ibid.: 18). Kot reprezentacije tovrstne politike Kuzmanič navede janšizem, tudmanizem in miloševićizem (Kuzmanič, 2003: 113). Mudde (2005; 2007) pa radikalno desnico obravnava v kontekstu populizma, ki ga definira kot ideološki koncept, ki družbo konstruira kot razdeljeno na dve homogeni in antagonistični skupini: »čiste ljudi« nasproti »korumpiranim elitam«. Pri tem ideologija »populistične radikalne desnice« vključuje tudi nativizem in avtoritarizem. Pri nativizmu gre za kombinacijo nacionalizma in ksenofobije, ki se kaže skozi stališče, da bi morali v državi prebivati izključno »avtohtoni« prebivalci in prebivalke (nacija) in da neavtohtoni

elementi (osebe in ideje) ogrožajo homogeno nacionalno državo, medtem ko se avtoritarizem kaže kot vera v strogo urejeno družbo, kjer je kršenje avtoritete striktno kaznovano (Mudde, 2005: 22–23).

Znanstveni diskurz o populizmu in rasizmu med drugim prevprašuje, v kakšnih razmerah se pojavljata in uspevata, še zlasti pa se ukvarja z vprašanjem, kako se pri tem obnaša radikalna desnica, kako razume demokracijo in v kolikšni meri s svojo antipolitiko pripomore k njeni eroziji. Radikalna desnica namreč v nasprotju z levico aktivneje posega v preobrazbo razumevanja demokracije skozi odkrite populistične prakse poustvarjanja »drugega« in s sklicevanjem na »ljudsko voljo« (cf. Pajnik idr., 2013; Pajnik idr., 2014b). Rizman (1999: 166) tako na primer ugotavlja, da je za »slovensko avtoritarno desnico« značilna hiperprodukcija konfliktov, s katerimi slabo razvite demokratične institucije niso sposobne učinkovito upravljati. Mudde (2005) sklene, da populistična radikalna desnica ni sama po sebi antidemokratična. Ne nasprotuje predstavniki demokraciji, temveč se zavzema za »etnokratski« režim z močnimi elementi avtoritarizma in plebiscitarizma (Mudde, 2005: 155), kjer so pravice odvisne od etnične pripadnosti in volje večinskega prebivalstva. Populistične stranke in njihovi podporniki podpirajo neposredno demokracijo, predvsem referendum, saj v njih vidijo edino možnost, da premagajo moč »elit« in zagotovijo, da bo »volja ljudstva« upoštevana v vladnih politikah (Mudde, 2005: 559; Stanley, 2008: 95).¹

Razen kot politično prakso in ideološki koncept lahko populizem obravnavamo tudi kot komunikacijsko strategijo. Pri populistični radikalni desnici je to še zlasti pomembno, ker so njeni politiki in političarke pogosto zelo dobri komunikatorji in komunikatorke, ki svoje komunikacijske strategije uspešno prilagajajo trendom mediatizacije in digitalizacije (cf. Pajnik idr., 2013; 2014a; 2014b). Tudi na internetu so populistični politiki in političarke zelo priljubljeni, še posebno njihovi profili na družbenih omrežjih. V Sloveniji je daleč najbolj priljubljen politik na družbenih omrežjih Janez Janša, ki je imel v začetku decembra 2014 na Twitterju več kot 25.000 sledilcev. Primer Janše in Slovenske demokratske stranke ob tem zelo nazorno kaže, kako je nove medije mogoče učinkovito uporabljati za širjenje neorasističnih idej in se pri tem izogniti odgovornosti za širjenje sovražnega govora. Prava identiteta pisca besedila iz uvoda, ki je bilo objavljeno na strankini spletni strani, nikoli ni bila ugotovljena, medtem ko tožilstvo v vsebini ni prepoznalo sovražnega govora.²

Analiza populističnih in rasističnih elementov v diskurzu stranke SDS

Teorija, raziskave in dogodki iz zgodovine Slovenske demokratske stranke potrjujejo, da je za stranko značilno populistično širjenje neorasizma. Zato smo si zastavili raziskovalni cilj, da empirično preverimo širjenje in normalizacijo neorasizma skozi strankino ubesedovanje družbenih problemov. Na podlagi intervjujev in spletnih besedil smo analizirali strankin diskurz.

¹ Sicer Mudde (2007) med stranke »populistične radikalne desnice« v Sloveniji ne uvršča Slovenske demokratske stranke, navaja pa Republikance Slovenije, Slovensko nacionalno desnico, Slovensko nacionalno stranko in Stranko slovenskega naroda.

² Janez Janša je sicer zanikal, da bi objavljeni komentar vseboval elemente sovražnega govora: »Če mene nekdo imenuje Slovenec, to zame ni sovražni govor. Če nekoga, ki je Srb, nekdo imenuje za Srba, to ni sovražni govor.« Obenem je tudi zanikal, da gre za uradno stališče stranke: »Mislim, da imajo do svojega mnenja pravico tako Tomaž, kot Zoran ali Danilo in da je to pravico do izražanja različnih mnenj treba braniti in zaradi tega Slovenska demokratska stranka tega komentarja tudi ni umaknila s spletne strani, čeprav to ni njeno stališče.« (SDS, 2011)

Metodologija

Ker so nas še posebej zanimale diskurzivne prakse v spletnem okolju, smo izbrali 13 besedil, ki jih je stranka objavila na svoji spletni strani in blogu enega njenih funkcionarjev med letoma 2011 in 2013 in ki so vključevala populistično poustvarjanje »drugega«. Želeli smo zajeti čim več različnih oblik te diskurzivne prakse, tako da so izbrana besedila tematsko zajela populistično poustvarjanje »drugega« na podlagi etnične pripadnosti in nacionalnosti, spolne usmerjenosti in religije, kakor tudi nacionalne politične boje in Evropsko unijo.³ Spletna besedila smo analizirali z metodama okvirjanja in analize diskurza. V analizo vključujemo tudi strukturirane intervjuje s štirimi predstavniki in predstavnicami stranke o zdajšnjem družbeno-političnem položaju, migracijah, enakosti spolov, homoseksualnosti, populizmu, rasizmu, medijih in komunikacijskih strategijah. Pridobljene rezultate analize besedil s spletnih strani in intervjujev predstavljamo integralno.

Naša analiza temelji na predpostavki, da se sodobne (neo)rasistične populistične prakse poustvarjanja »drugega« formirajo na polju diskurzivnega. Najpreprosteje lahko diskurz definiramo kot »specifičen način govora in razumevanja družbenega sveta ali vidika tega sveta« (Jorgensen in Phillips, 2002: 1). Z metodo analize diskurza tako analiziramo diskurzivno konstrukcijo ali reprezentacijo realnosti, to je produkcijo pomenov in izjav, ki opisujejo realnost. Metoda omogoča analizo vzrokov in načinov, zakaj so nekatere izjave in pomeni družbeno sprejeti kot normalni (so torej naturalizirani), drugi pa ne, kakor tudi analizo učinkov in posledic diskurzivnih reprezentacij realnosti (ibid.: 21). To pomeni, da analiza diskurza ni omejena le na jezik in lingvistične analize, temveč upošteva širšo družbeno strukturo in odnose, ki vplivajo na reprezentacijo realnosti (Bacchi, 1999: 40; cf. Waever, 2009). Analiza diskurza pogosto nastopa v kombinaciji z analizo okvirjanja, pri čemer so med obema metodama tako stične točke kot pomembne razlike. Analiza okvirjanja temelji na lingvistični in tekstualni analizi besedil in deli s teoretičnimi koncepti diskurza predvsem razumevanje pomena kot konstruiranega in razumevanje diskurza kot učinkujočega skozi besedilo. Bistvena predpostavka metode analize okvirjanja je, da je v vsakem besedilu mogoče identificirati okvire. Okviri so definirani kot oblike pojasnjevanja (*forms of explanation*) v smislu specifičnega definiranja konceptov in problemov, s katerimi se oblikujejo politični argumenti, namen pa je vpliv ali pritisk pri doseganju določenih ciljev ali interesov (Benford in Snow, 2000; Triandafyllidou in Fotiou, 1998: 2). Okvirjanje je torej specifičen proces argumentacije določene zadeve ali pojava; ukvarja se z načinom upomenjanja in argumentiranja, medtem ko s pomočjo koncepta diskurza odgovarjamo na vprašanje, katera znanja, vednosti in ideologije omogočajo obstoj določenega argumenta (okvirjanja). Ker okvirjanje zajema definicijo nekega problema in temu primerno tudi iskanje oziroma predstavitev rešitve, smo v naši analizi okvire v besedilih določali ločeno na strani identifikacije problemov (diagnoza) in na strani iskanja rešitev (prognoza). V nadaljevanju predstavljamo glavne značilnosti populističnega in rasističnega diskurza stranke SDS.

Uporaba diskurzov grožnje in žrtve

Analiza besedil, objavljenih na spletu, je pokazala, da SDS probleme v glavnem okvirja kot grožnje. Pri identifikaciji problemov (diagnoza) so kot grožnja konstruirani levica, socialistična dediščina, establishment in elite, mediji, homoseksualnost in istospolne poroke, islam in muslimani, migranti in ekonomska kriza. Med problemi zasledimo tudi ogroženost stranke in krščanskih vrednot. Grožnje so v diskurzu interrelacijsko povezane v konglomerat »drugih«, ki

³ Predstavljene raziskovalne rezultate smo pridobili v okviru evropskega raziskovalnega projekta *Souražni govor in populistično poustvarjanje 'drugega' v Evropi skozi prizmo rasizma, starosti in spola – RAGE*. Projekt, pri katerem je sodelovalo osem partnerskih organizacij, je vodila Univerza v Leicesteru, v Sloveniji je bila partnerska organizacija Mirovni inštitut. Projekt je finančno podprla Evropska komisija preko programa Temeljne pravice in državljanstvo.

naj bi v kolaboraciji delovali proti interesom Slovenije in slovenskega naroda. Diskurz viktimizacije naroda se pri tem dopolnjuje z diskurzom viktimizacije stranke in njenega predsednika. Ker so vsi izpostavljeni enakim grožnjam, norma ni le »nacionalna identiteta«, temveč tudi predsednik SDS in stranka sama. Ta preplet je močno opazen v strankinih naracijah in reinterpretacijah zgodovine, ki vključujejo povojne poboje, komunistično represijo, proces proti četverici, osamosvojitveno vojno, afero Depala vas, proces v primeru Patria in druge dogodke.

Okviri, ki smo jih v strankinih besedilih identificirali na strani rešitev (prognoza), dokaj konsistentno sledijo identificiranim problemom; in sicer nacionalizem, poudarjanje pomena demokracije, boj proti levici, boj proti establišmentu in elitam, mobilizacija, Evropska unija, boj proti pravicam homoseksualcev in nasprotovanje islamu. Tudi na strani rešitev so okviri prepleteni med seboj. Zavzemanje za varstvo nacionalne identitete in krepitev patriotizma, tradicij in vrednot je na primer povezano s problemom izbrisanih, ki so razumljeni kot grožnja nacionalnim vrednotam, leвица pa tega problema ne rešuje ustrezno. Ker je leвица hkrati konstruirana kot grožnja demokraciji, saj naj bi še iz časa komunizma obvladovala družbene podсистeme, SDS svoje politične cilje okvirja kot prizadevanje za demokratizacijo slovenske družbe in rušenje moči elit.

Slika 2: Identificirani okviri v spletnih besedilih stranke SDS in število njihovih pojavljanj (v oklepaju).

Dominacija antikomunističnega diskurza in boj proti elitam

Bistven del strankine identitete je njen antikomunistični diskurz, ki je generično sredstvo za naslavljanje najrazličnejših tem, še posebno pa boja proti političnim nasprotnikom, predvsem levim strankam in z njimi povezanimi elitami, ki so po mnenju SDS dediči komunistične diktature. Stranka levo ideologijo primerja z ideologijami totalitarizma, nacizma in fašizma. To se kaže tudi skozi različna poimenovanja, ki jih uporablja za levico in njene predstavnike in predstavnice: »skrajna leвица«, »tranzicijska leвица«, »strici iz ozadja«, »levi fašizem«, »totalitarna ideologija« ipd. Poigravanje z ideološkimi etiketami in koncepti je v funkciji rabe praznih označevalcev ter zamegljevanja strankine ideologije in ciljev. Stranka, ki sama izraža ksenofobna in rasistična stališča, delovanje svojih političnih nasprotnikov primerja z delovanjem nacistov in fašistov med 2. svetovno vojno ter jih obtožuje, da ogrožajo demokracijo. Tako je Janez Janša nagovoril zbrane ljudi na demonstracijah, ki jih je v njegovo podporo organiziral Zbor za republiko 8. marca 2013, potem, ko so protestniki in protestnice na vstajah zahtevali Janšev odstop z mesta predsednika vlade:

Slovinci smo doslej večkrat dokazali, da le nismo tako naivni. Tudi tokrat se vse bolj zavedamo, da so nas potisnili v čas, ko je treba odločno nastopiti proti levemu fašizmu, proti grožnjam, nasilju in kaosu, ki sta največja sovražnika svobode in pravičnosti. (SDS, 2013d)

Levica naj bi bila, sodeč po diskurzu SDS, vpeta v delovanje »Udbomafije«, podtalne organizacije, ki izvira iz jugoslovanskih tajnih služb in ki naj bi dejansko vodila državo. V diskurzu se to kaže skozi prepletanje antikomunističnega oz. protilevega diskurza z bojem proti elitam, medijem, državnim institucijam in celotnemu političnemu okolju (glej npr. SDS, 2013g). »Javno znano je, da kolaboratorji nekdanje tajne policije danes delajo v uredništvih medijev, prisotni so med sodniki, tožilci, parlamentarci, univerzitetnimi profesorji itd.« (SDS, 2013a)

V SDS-ovih teorijah zarote je osrednja žrtev komunizma (in levice) Janez Janša, medtem ko sovražnika poseeblja nekdanji predsednik države Milan Kučan, ki je bil nekoč tudi visok partijski funkcionar. Ko je leta 2013 Komisija za preprečevanje korupcije pri Janši ugotovila večkratno kršitev zakonske obveznosti poročanja o premoženjskem stanju in da se je njegovo premoženje nesorazmerno in nepojasnjeno povečalo (KPK, 2013), je SDS na »institucije v tujini« nasloвила pismo, v katerem pojasnjuje »politične razmere v Sloveniji« kot komunistično zaroto:

Komunisti in njihovi politični nasledniki so poskušali onemogočiti sedanjega predsednika vlade in predsednika SDS od leta 1983 dalje [tega leta so Janšo izključili iz Komunistične partije, op. a.]. V času komunizma, pred demokratičnimi spremembami in pred osamosvojitvijo Slovenije, v času, ko je državi vladal Milan Kučan, so Janšo zaradi njegovih člankov in izjav večkrat aretirali, pridržali, ga obsodili pred vojaškim sodiščem in poslali v zapor. Iz zapora je bil izpuščen leta 1989 v zadnji skupini zadnjih političnih zapornikov pred padcem režima. (SDS, 2013a)

V diskurzu SDS ima antikomunistični diskurz dominantno vlogo, kar kaže na populistično »prevlado političnega« nad ekonomskimi temami (Mudde, 2005: 154). Poleg tega se antikomunistični diskurz z definicijami populizma prekriva v antielitističnih pozicijah, kritiziranju medijev in odrekanju legitimnosti državnim institucijam.

Populistično in rasistično poustvarjanje »drugega« prek etnonacionalizma, antikomunizma in konservativizma

Diskurz poustvarjanja »drugega« je bistven prenašalec neorasizma v diskurzih populistične radikalne desnice in je zelo jasno zastopan tudi v diskurzu SDS. Stranka migrante, izbrisane, muslimane ter tudi geje in lezbijke konstruira kot esencialno drugačne od »slovenske identitete« in kot grožnja obstoju slovenskega naroda. SDS ne poudarja etnične ali verske pripadnosti ter spolne usmerjenosti pripadnikov in pripadnic manjšin, temveč njihovo (inferiorno) kulturo, vrednote in način življenja. Zelo indikativen primer neorasističnega poustvarjanja »drugega« je pismo »Tomaža Majerja«, v katerem je SDS migrante iz nekdanje Jugoslavije in njihove potomce zajela s terminom »novi državljani« in jih obtožila, da so stranki z organiziranim odhodom na volišča preprečili zmago na parlamentarnih volitvah. Prepoznani so bili po trenirkah, tujem naglasu, prihajali so v skupinah in imeli ime pravega kandidata napisano na rokah (glej uvodni citat).

SDS manjšinske skupine dodatno konstruira kot sovražnike tako, da jih predstavlja kot kolaborante levice, ki naj bi računala na njihove volilne glasove in jim želi zato podeliti »privilegi-

je«. Odgovor na te diagnoze oziroma probleme je zaščita nacionalne identitete prek boja proti levici in diskriminacija »drugih«. Takšen je denimo diskurz o izbrisanih, pri čemer stranka uporablja poimenovanje »tako imenovani izbrisani«, s čimer namiguje, da izbriša in množične kršitve človekovih pravic sploh ni bilo. Na eni od parlamentarnih razprav so poslanci in poslanke SDS zatrjevali, da so si vedno prizadevali za rešitev vprašanja statusa izbrisanih, vendar naj bi politična levica s tem vprašanjem »kalkulirala« in »manipulirala« ter zato ni želela sprejeti predloga, s katerim bi izbrisane obravnavali selektivno (SDS, 2013f). SDS je diskurz o izbrisanih uspešno (še posebej, če sklepamo po rezultatih referenduma leta 2004) usmerjala proč od vprašanja kršenja človekovih pravic k vprašanju političnega boja med desnico in levico, zadnjo pa skupaj z izbrisanimi obtoževala protislovenskega delovanja. Predstavniki in predstavnice stranke so večkrat postavili »naše« interese proti interesom izbrisanih, kot na primeru odškodnin. Tako je Vinko Gorenak izjavil: »To so naši državljani, ki od leta 1945 čakajo pravično zadoščenje. Če bi mi bili dosledni, potem bi šli po vrstnem redu in bi rekli, naprej so oni, materialni oškodovanci 2. svetovne vojne, zaradi tega, ker najdlje čakajo na popravo krivic.« (SDS, 2013f)

V skladu s teorijami neorasizma stranka izbrisane konstruira kot »druge« s tem, da jim pripiše lastnosti, kot so izdajstvo, izkoriščanje, kalkuliranje in klevetanje. V procesu razčlovečevanja in rasizacije so zelo pomembni okviri, v katerih stranka naslavlja izbrisane (boj proti levici, komunizmu, za samostojno Slovenijo ...), saj prav ti omogočajo videz strpnega diskurza. Navidezno demokratičnost takšnega diskurza pa razkrivajo njegovi rezultati, v konkretnem primeru dolgoletno oviranje rešitve pravnega statusa izbrisanih in s tem nadaljevanje kršenja njihovih pravic.

V intervjujih s predstavniki in predstavnicami stranke so bili migranti oz. »tisti na ić« stereotipizirani tudi kot izkoriščevalci socialne države in kriminalci, kar se uporablja kot argument za omejevanje podeljevanja državljanstev.

Jaz nimam s priseljenci problem, čeprav bi pa si morali priznat, da imamo nekaj težav na različnih področjih. Med drugim tudi na področju kriminalitete, zato, dokler nismo ... bi morali biti malo bolj strogi pri podeljevanju delovnih dovoljenj in potem državljanstva. [...] In če se jaz dobro spomnim, so ravno na Danskem imeli tudi tak problem, da so ti tuji in novi državljani povzročili 90 % kaznivih dejanj. (političarka SDS 2)

Stranka v svojih uradnih sporočilih redko naslavlja muslimane, na blogu enega od poslancev pa lahko beremo tekst, v katerem je islam predstavljen kot v temelju drugačna vrednotna struktura od krščanstva in kot grožnja varnosti (glej Erlah, 2012). Tekst vzpostavlja binarno opozicijo med civiliziranim Zahodom in barbarskim Orientom, ki ne pozna človekovih pravic in svobode, rešitev problema pa vidi v tem, da »bi moral islam predvsem opustiti vsakršno obliko patološkosti in ideološkosti« (ibid.).

Na Zahodu poznamo človekove pravice, svobodo govora, ločenost države in verskih skupnosti, kar je zasluga krščanske miselnosti o svobodi posameznika in njegove osebne odgovornosti pred Bogom. Islam na drugi strani tega ne pozna. Ne pozna človekovih pravic, ne pozna svobode govora, še manj pa pozna ločitev verskih skupnosti od države. Še več, islam ureja državo, zato jo dela teokratsko oz. totalitarno. (Erlah, 2012)

Podobno kot pri izbrisanih, migrantih in muslimanih za SDS slovensko identiteto ogrožajo tudi v geji in lezbijke oz. natančneje priznanje njihovih pravic. Ob esencialističnem sklicevanju na »naravno skupnost moškega in ženske« so med razpravo o Družinskem zakoniku člani in članice argumentirali, da bo njegova zavrnitev na referendumu zagotovila ohranitev

slovenskega naroda. Poslanec France Cukjati je tako izjavil, »da Družinski zakonik nikomur nič ne daje, naravni skupnosti moškega in ženske pa odvzema poseben družbeni pomen, ki je namenjen tako otrokovemu polnemu življenju, kot tudi ohranitvi slovenskega naroda.« (SDS, 2012) Konstruiranje drugega je v tem primeru potekalo prek označevalcev pedofilija, zoofilija, bolezni; geje in lezbijke se je povezovalo z neodgovornim življenjskim slogom in sebičnostjo. V vlogo žrtve pa je stranka postavila »naravne družine« oziroma skupnost moškega in ženske z otroki.

Konstrukcija »drugih« kot groženj je, kot smo videli, vedno povezana s konstrukcijo ogroženega ljudstva. V primeru SDS je to slovenski narod, homogen konstrukt, ki poleg etnične pripadnosti temelji tudi na krščanski tradiciji in heteroseksualnih družinah. SDS rasistično poustvarjanje »drugega« normalizira tako, da ga integrira v antikomunistični, nacionalistični in konservativni diskurz.

Razumevanje in uporaba pojma demokracija in demokratične politične ureditve

Diskurz, ki »druge« objektivizira v grožnje, legitimizira njihovo nedemokratično obravnavo, kar je v nasprotju z vrednotami, na katere deklarativno prisega SDS v svojem programu. To so: svoboda, človekovo dostojanstvo, pravičnost, solidarnost in domoljubnost ter pozitiven odnos do okolja. Stranka v svojem programu tudi deklarativno prisega na demokracijo, ki pomeni: »... enakopraven in srpen dialog na podlagi racionalnih argumentov ter varstvo pravic in interesov različnih manjšin.« (SDS program, b. d.)

Glede na močno prisotnost diskurza poustvarjanja »drugega« smo priča zelo opazni disonanci med programskimi cilji stranke in njenim uveljavljanjem konkretnih politik. SDS neenakosti ne zagovarja samo s sklicevanjem na demokracijo, temveč samo sebe predstavlja v vlogi njenega ključnega branika v Sloveniji. Kadarkoli stranka ali njen predsednik zaideta v težave, sta predstavljena kot žrtev nedemokratičnega sistema, nepravičnih sojenj in teorij zarot. Janša med drugim na posebni spletni strani, ki je dosegljiva le v angleščini, sebe predstavlja kot bivšega premierja in borca za človekove pravice (glej The Official Webpage of Janez Janša, 2015). V tem kontekstu je sprožil tudi pobudo »za svet brez genocida«.

Tako kot druge teme SDS tudi svoje oz. »slovenske« vrednote umešča v širše okvire nacionalistične in nativistične ideologije, saj naj bi Slovenijo uvrščale med družbe »istega kulturno-civilizacijskega kroga Evrope in zahodne civilizacije« (SDS program, b. d.). SDS ponovno pozicionira tako narod kot samo stranko z opisom svojih vrednot, ki so v nasprotju z »balkanskimi« vrednotami. Kot je dejal eden od predstavnikov stranke v intervjuju, si stranka prizadeva, da bi v Slovenijo vnesla »vrednote, ki so značilne za zahodne demokracije«, pri tem pa sedanje probleme Slovenije povezuje z »miselnimi vzorci, ki se prenašajo tudi izpred leta 1990« (politik SDS 2), medtem ko je druga intervjuvanka govorila o »balkanskem duhu«, ki kot ovira stoji na poti uspeha Slovenije (političarka SDS 1). EU je tako razumljena kot porok ohranjanja slovenske kulture in demokracije oz. branik pred ponovitvijo Jugoslavije in komunizma. V tej povezavi je tudi lažje razumeti, zakaj je – v nasprotju z večino desnih populističnih strank v Evropi – SDS izrazito naklonjena Evropski uniji in njenim politikam, leve stranke pa obtožuje »evroskepticizma« in »jugonostalgije« (glej npr. SDS, 2013c). Vendar pa tako kot druge populistične stranke Evropsko unijo nativistično razume kot varuha nacionalnih identitet in evropske identitete pred grožnjo »drugih«.

Tako demokratične vrednote kot Evropsko unijo stranka uporablja za legitimizacijo svojih ksenofobnih in rasističnih stališč,⁴ kar znova potrjuje, da sta za populistični diskurz značilna

⁴ Ob tem ni nepomembno, da stranka legitimizacijo dobiva tudi iz »Evrope«. Glej na primer SDS, 2013b.

ustvarjanje in raba praznih označevalcev.⁵ Ti imajo pomembno vlogo tudi na strani rešitev, ki jih v odgovor na grožnje levice, migrantov, izbrisanih, muslimanov ter gejev in lezbijk zagovarjajo v stranki SDS; rešitve so uokvirjene v krepitev patriotizma in nacionalne identitete,⁶ za čimer se skriva nasprotovanje pravicam manjšinskih skupin. Prek praznih označevalcev (demokracija, človekove pravice, fašizem itd.) populistični diskurz konstruira uveljavljanje rasizma, nacionalizma in ksenofobije kot boj za demokracijo.

Sklep

Analiza diskurza SDS je pokazala, da stranka izpolnjuje vsa merila za umestitev v skupino evropskih populističnih skrajno desnih strank. Antielitizem se kaže skozi vzpostavljanje dihotomije med (levimi) elitami in ljudstvom. Neorasizem se kaže predvsem skozi rabo diskurzivne prakse poustvarjanja »drugega«, ki izhaja iz nepremostljivih kulturnih razlik med »nami« in različnimi marginaliziranimi in manjšinskimi skupinami, tj. »drugimi«. Antidemokratičnost se kaže skozi nativistično razumevanje demokracije kot neposrednega uveljavljanja volje večine ne glede na ustavno zagotovljene človekove pravice manjšin, skozi zanikanje legitimnosti državnim institucijam ter s personaliziranim delovanjem stranke same. Diskurz SDS je soroden diskurzu evropskih populističnih skrajno desnih strank tudi zato, ker racionalne argumente nadomešča s širjenjem zarat, strahu in groženj, poustvarjanjem žrtev in herojev, kakor tudi z izpostavljenim sklicevanjem na vrednote in kulturo.

Diskurzivna analiza besedil na spletu ter intervjujev s predstavniki in predstavnicami stranke je pokazala skrajno dualistično razumevanje sveta, s poustvarjanjem groženj na eni strani in žrtev na drugi. Grožnjo pomenijo pripadniki in pripadnice različnih manjšinskih skupin (migranti, izbrisani, geji in lezbijke, muslimani, samske ženske, Romi), politični nasprotniki (komunisti oz. levičarji in njihove elite), mediji in državne institucije, ki naj bi v kolaboraciji (so)delovali proti interesom slovenskega naroda in ogrožali njegov obstoj, njegovo državo in identiteto. SDS kot žrtev identificiranih groženj ne poustvarja le »Slovencev«, ampak tudi samo sebe in svojega predsednika, s čimer populistično vzpostavlja enačaje med ljudstvom, stranko in njenim voditeljem. Ti argumenti se nato uporabijo pri opravičevanju izločanja posameznih skupin iz družbene skupnosti in uveljavljanju diskriminacijskih politik. Tako manjšinske skupine kot politični nasprotniki, mediji in institucije so rasizirani na podoben način, to je s sklicevanjem na njihove vrednote, kulturo in slog življenja, ki so esencialno drugačni od »slovenskih«. Za razumevanje, kako se znotraj diskurza groženj in žrtev prenašajo ksenofobne in rasistične ideje, je bistveno, da SDS nasprotovanje uveljavljanju človekovih pravic uokvirja v aktualne strankarske politične boje, boj proti komunizmu in boj za demokratizacijo, manjšinske skupine pa obravnava enako kot druge politične nasprotnike.

V diskurzu SDS smo identificirali in podrobneje analizirali antikomunistični diskurz, diskurz poustvarjanja »drugega« in diskurz demokratizacije. Vsi trije so med seboj močno prepleteni in temeljijo na nacionalističnih, nativističnih in esencialističnih argumentacijah. To pomeni, da so v diskurzu SDS ksenofobne in rasistične ideje vključene v okvire sprejemljivejših ideologij (nacionalizem, konservativizem) in boja proti komunizmu oz. za demokracijo, kar ponovno prispeva k njihovi normalizaciji. Pri tem je pomembno, da stranka ideološke

⁵ Kot prazni označevalec deluje tudi rasizem. Leta 2013 se je na napoved nove predsednice vlade Alenke Bratušek, da bo vlada kritično prevetrila zaposlitve v javnem sektorju v času vlade SDS, Zvonko Černač odzval, da gre za rasistično izjavo! (Ministrstvo za pravosodje, 2013)

⁶ Ko je stranka vodila vlado, je dosegla dopolnitev imena šolskega predmeta Državljanstva vzgoja in etika s pojmom »domovinska vzgoja«; navodilo izobraževalnim institucijam, da morajo imeti izobešeno zastavo vse dni v letu; in navodilo, da morajo vse osnovne šole ob zaključku šolskega leta organizirati proslavo z »domoljubno vsebino«.

koncepte, koncept demokracije in koncept človekovih pravic uporablja kot prazne označevalce in njihove pomene sprevača in prireja, s čimer zakriva lastno ideološko podstat, vključno s ksenofobijo in rasizmom. Naša analiza je pokazala, da je razumevanje demokracije pri stranki SDS nativistično in v praksi vodi v etnokratico, to je politično tvorbo »države Slovencev«, kjer so pravice pogojene s »slovensko« etnično, nacionalno, versko in spolno pripadnostjo. Demokracija pa je omejena na odločanje večine o pravicah manjšin oziroma »volja ljudstva« je postavljena nad človekove pravice, posledica tega pa so diskriminacija manjšin in avtoritarni odnosi. Pot do takšne politične ureditve si SDS in druge populistične radikalno desne stranke utirajo, ironično, z učinkovito rabe demokratičnih instrumentov, kot so referendumi, volitve in civilne pobude.

Literatura

- ANTIĆ GABER, MILICA (2006): »Gospod predsednik, ali sem jaz slišal iste besede kot vi?« V *Poročilo skupine za spremljanje nestrpnosti 5*, R. Kuhar in S. Autor (ur.), 136–146. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- BACCHI, LEE CAROL (1999): *Women, Policy and Politics. The Construction of Policy Problems*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
- BALIBAR, ÉTIENNE (1991): Is There a "Neo-Racism"? V *Race, Nation, Class: Ambiguous Identities*, E. Balibar in I. Wallerstein (ur.), 17–28. London: Verso.
- BASKAR, BOJAN (2004): Rasizem, neorasizem, antirasizem. Dvojni esej o tranzitivnosti navidezno protislovnih pojmov. *Časopis za kritiko znanosti* 32(217/218): 126–149.
- BENFORD, D. ROBERT in DAVID A. SNOW (2000): Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment. *Annual Review of Sociology* 26: 611–639.
- ČUČEK, TINA (2006): Slovenski poslanci o izbrisanih: analiza parlamentarnih razprav. V *Poročilo Skupine za spremljanje nestrpnosti 5*, R. Kuhar in S. Autor (ur.), 190–211. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- FRANK, ANA, ROMAN KUCHAR in MOJCA PAJNIK (2014): *RAGE WS2 National Report. Populism in Slovenian Context Online: Quantitative and Qualitative Frame Analysis of Practices and Discourses*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- FRANK, ANA, IZTOK ŠORI in MOJCA PAJNIK (2013): *Slovenian Democratic Party (SDP) – Slovenska demokratska stranka (SDS)*. Case Study Report. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- JALUŠIČ, VLASTA (2009): Stretching and bending the meanings of gender equality policies. V *The Discursive Politics of Gender Equality. Stretching, bending and policymaking*, E. Lombardo, P. Meier in M. Verloo (ur.), 52–67. New York in London: Routledge.
- JORGENSEN, MARIANNE in LOUISE PHILLIPS (2002): *Discourse Analysis as Theory and Method*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
- KOMISIJA ZA PREPREČEVANJE KORUPCIJE (2013): *Poročilo o nadzoru premoženjskega stanja predsednikov parlamentarnih strank Karla Viktorja Erjavca (Desus), Zorana Jankovića (PS), Ivana Janeza Janše (SDS), Ljudmile Novak (NSi), Boruta Pahorja (SD), Gregorja Viranta (DL) in Radovana Žerjava (SLS)*. Dostopno na: https://www.kpk-rs.si/upload/datoteke/Ugotovitve_nadzora_nad_PS_predsednikov_parlamentarnih_strank.pdf (17. februar 2015).
- KUZMANIĆ, TONČI (2002): Post-socialism, Racism and the Reinvention of Politics. V *Xenophobia and Post-socialism*, M. Pajnik (ur.), 17–36. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- KUZMANIĆ, TONČI (2003): Tuđmanizem in janšizem: Nacije-države in post-socializmi. V *Nova desnica*, C. Oberstar in T. Kuzmanić (ur.), 91–131. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- KUZMANIĆ, TONČI (2005): An attempt to distinguish nationalist from volkish populist movements, practices and ideologies – the Yugoslav case. V *Nation-states and xenophobias: in the ruins of former Yugoslavia*, M. Pajnik in T. Kuzmanić (ur.), 9–22. Ljubljana: Mirovni inštitut. Dostopno na: http://www.mirovni-institut.si/data/tiny_mce/Publicacije/politike_simp_ruins_final.pdf (3. april 2013).
- MAGNETOGRAM 14. REDNE SEJE DRŽAVNEGA ZBORA. 2. marec 2010.
- MUDDE, CAS (2007): *Populist radical right parties in Europe*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.

- MUDDE, CAS (ur.) (2005): *Racist Extremism in Central and Eastern Europe*. Milton Part: Routledge.
- PAJNIK, MOJCA, ROMAN KUCHAR, MOJCA FRELJH in IZTOK ŠORI (2013): *RAGE State of the Art Report for Slovenia: Populism in the Slovenian Context*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- PAJNIK, MOJCA, ROMAN KUCHAR, ANA FRANK in IZTOK ŠORI (2014a): *RAGE (WP2) Literature Review: Political Participation and Digital Media*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- PAJNIK, MOJCA, IZTOK ŠORI, BIRGIT SAUER in EDMA AJANOVIC (2014b): *RAGE (WP2) Synthesis Report: Populism Online: Quantitative and Qualitative Frame Analysis of Populist Practices and Discourses across European Societies*. Neobjavljeno poročilo raziskave. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- RAMET, SABRINA (1999): Defining the Radical Right: the Values and Behaviours of Organized Intolerance. V *The Radical Right in Central and Eastern Europe Since 1989*, S. Ramet (ur.), 3–27. University Park: Pennsylvania State University Press.
- RENER, TANJA (2008): O življenju med filozofi in plemenskim govedom. *Narobe* 2 (7): 24–25.
- RIZMAN, RUDI (1999): Radical Right politics in Slovenia. V *The radical right in Central and Eastern Europe since 1989*, S. Ramet (ur.), 147–170. University Park: Pennsylvania State University Press.
- STANLEY, BEN (2008): The thin ideology of populism. *Journal of Political Ideologies* 13(1): 95–110.
- SVET EVROPE (2006): *The situation of the Roma community in Ambrus, Letter addressed to Mr. Janez Janša, Prime Minister of the Republic of Slovenia by Mr Thomas Hammarberg, Council of Europe Commissioner for Human Rights*. Dostopno na: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1100865&BackColorInternet=FEC65B&BackColorIntranet=FEC65B&BackColorLogged=FFC679> (11. januar 2015).
- TRIANDAFY LLIDOU, ANNA in FOTIOU ANASTASIOS (1998): Sustainability and Modernity in the European Union: A Frame Theory Approach to Policy-Making. *Sociological Research Online* 3(1). Dostopno na: <http://www.socresonline.org.uk/3/1/2.html> (2. december 2014).
- ULE, MIRJANA (2005): Predsodki kot mikroideologije vsakdanjega sveta. V *Mi in oni: o nestrpnosti na Slovenskem*, V. Leskošek (ur.), 21–40. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- VAN DIJK, TEUN A. (1989): The denial of racism. V *Language, Power and Ideology*, R. Wodak (ur.), 199–226. Amsterdam: John Benjamins.
- WAEVER, OLE (2009): Discursive Approaches. V *European Integration Theory*, A. Wiener in T. Diez (ur.), 163–181. Oxford: Oxford University Press.
- WODAK, RUTH (2010): *Rightwing populist rhetoric – a European »glocal« phenomenon?* Javno predavanje na Orebro University, 6. februar. Dostopno na: <http://www.forum-europa.org/documents/CCCB-Wodak.pdf> (25. november 2010).

Analizirana besedila

- BRUČAN, ANDREJ (2004): SDS za "švicarski model" verske oskrbe muslimanov. *Dnevnik*, 12. januar. Dostopno na: <http://www.dnevnik.si/clanek/70743> (5. januar 2015).
- ERLAH, SEBASTJAN (2012): *Allahu Akbar*. Dostopno na: <http://www.grims.si/allahu-akbar/> (5. januar 2015).
- MAJER, TOMAŽ (2011). *Jankovića sta dvignila umetno ustvarjen strah in slovenska radodarnost z državljanstvi*. Dostopno na: <http://www.sds.si/news/10328> (5. januar 2015).
- MINISTRSTVO ZA PRAVOSODJE (2013): *Izjava Alenke Bratušek je grožnja demokratični družbi*. Dostopno na: http://www.mp.gov.si/si/novinarsko_sredisce/novica/article/12447/6452/b4461e82e64f4451fa0ab9af0e639aa7/ (10. januar 2015).
- SDS (2011). *Janez Janša: Pravič do izražanja različnih mnenj je treba braniti*. Dostopno na: <http://www.sds.si/news/10334> (5. januar 2015).
- SDS (2012). *France Čukjati: "Družinski zakonik nikomur nič ne daje, naravni skupnosti moškega in ženske pa oduzema poseben družbeni pomen."* Dostopno na <http://www.sds.si/news/10603> (5. januar 2015).
- SDS (2013a). *A political situation in Slovenia*. Dostopno na: http://www.sds-online.org/content/articles/SDS_A_political_situation_in_Slovenia.pdf (5. januar 2015).
- SDS (2013b). *Anca Boagiu: "Rezolucija je signal socialistom, naj ne uporabljajo pravosodnega sistema kot orodje za politično preganjanje."* Dostopno na: <http://www.sds.si/news/13066> (5. januar 2015).
- SDS (2013c). *Euroskepticizem kot politična doktrina*. Dostopno na: <http://www.sds.si/news/12348> (5. januar 2015).

2015).

SDS (2013d). *Janez Janša: nagovor na javnem shodu Zbora za republiko*. Dostopno na: <https://www.youtube.com/watch?v=IKeMOvBj-c> (5. januar 2015).

SDS (2013e). *Nič o Sloveniji brez mladih*. Dostopno na: <http://www.sds.si/menu/6402> (5. januar 2015).

SDS (2013f). *Politična levica je z uprašanjem reševanja t. i. izbranih politično kalkulirala*. Dostopno na: <http://www.sds.si/news/12779> (5. januar 2015).

SDS (2013g). *Predsednik Janez Janša: "Bo Slovenija druga ali socialistična republika?"*. Dostopno na: <http://www.sds.si/news/12679> (5. januar 2015).

SDS (b. d.). *Program SDS*. Dostopno na <http://www.sds.si/menu/5> (5. januar 2015).

ŠTUHEC, IVAN (2013). *Kriminalizacija osamosvojitve*. Dostopno na: <http://www.sds.si/news/12406> (5. januar 2015).

THE OFFICIAL WEBPAGE OF JANEZ JANŠA. Dostopno na: <http://www.janezjansa.com> (5. januar 2015).

24UR (2006). *Romi zelo nezadovoljni*. Dostopno na: http://24ur.com/bin/article.php?article_id=3083122&show_media=16143152 (11. januar 2015).